

Cercetări arheologice în necropola feudală de la Peteni (sec. XII). Date arheologice preliminare

Cimitirul, suprapus peste o așezare din epoca bronzului târziu, este situat la capătul nord-vestic al satului, pe un teren mai ridicat, pe partea dreaptă a drumului care duce spre Tamașfalău. Este teren agricol și aparține Cooperativei agricole de producție (fig. 1). Săpăturile sistematice, după sondeajul de verificare executat în anul 1962, au fost continuate începând cu anul 1978.

În campania de săpătură din anul 1978 au fost dezvelite 80 de morminte în care — cu excepția unui mormint — toate scheletele au fost așezate pe spate, cu miinile lângă corp, cu capul spre vest și picioarele spre est. Morții au fost înmormintiți fără cosciug, cu și fără inventar. Inventarul lor constă din podoabe, monede și într-un singur mormint (M. 41) au fost găsite două vîrfuri de săgeți; unul din fier iar celălalt din os (fig. 3/1, 2). S-a descoperit numai o singură unealtă de uz casnic: lama unui cuțit de fier (fig. 3/3, a, b) găsită în M. 56. Mormintul a fost dublu, în groapă au fost înmormintiți un adult (bărbat) și un copil. Podoabele sînt reprezentate de inele de tîmplă cu capătul în formă de S, iar la unele schelete, pe degete, au fost găsite inele făcute din bară de argint. În trei morminte au apărut denarii de argint ai regilor Géza II și Béla III (M. 21, 43, 72).

În anul 1979 săpăturile au fost continuate în direcția nord-vest, tot prin casete cu dimensiuni de 5×5 m, numerotate în continuare (nr. 21—44). A fost dezvelită o suprafață de 750 m², în care au fost găsite 149 de morminte. În total, deocamdată sînt cercetate 229 de schelete. Morții sînt înmuțiți tot fără cosciug, așezați pe spate, cu miinile lângă corp, tot în direcția vest-est sau nord-vest-sud-est (fig. 2).

Inventarul mormintelor este destul de sărac. Din cele 149 de morminte, numai în 32 de morminte au fost găsite obiecte; acestea sînt inele de tîmplă cu capătul în formă de S, inele cu capăt tăiat, inele de deget, o ca-

taramă de cureauă și monede (fig. 4/1—16).

Inelele de tîmplă cu capătul în formă de S s-au găsit de obicei pe ambele părți ale capului lângă tîmplă, cite unu sau mai multe și sînt de diferite dimensiuni (fig. 4/1—6). În mormintul nr. 112 au fost 5 bucăți: în partea stîngă a capului 4 bucăți și la dreapta un singur inel. În gura mortului a fost depus (un denar de argint, păstrat fragmentar.

Inelele cu capăt tăiat sînt de fapt inele de tîmplă fără capătul în formă de S (fig. 4/7, 9).

Numai în cinci morminte a fost găsit cite un inel pe degetul înhumatului. Aceste sînt următoarele:

1. *Mormintul nr. 193.* Pe degetul inelar al mîinii drepte a mortului, un bărbat, a fost găsit un inel de argint făcut din bară groasă de 0,3 cm, îngroșată la sigiliul rotund, pe care într-un cadru de forma unui scut este incizată o cruce dublă; barele orizontale ale crucii au la capătul lor cite un punct incizat (fig. 4/12).

2. *Mormintul nr. 143.* A aparținut unei femei. Pe degetul inelar de la mîna dreaptă a apărut un inel făcut din bandă de argint groasă de 0,2 cm, cu sigiliul rotund decorat cu incizie (fig. 4/10).

3. *Mormintul nr. 145.* Un inel cu chaton a fost găsit pe degetul inelar al mîinii drepte al înhumei. Inelul este făcut din placă subțire iar în chaton a fost fixată o piatră care acum lipsește.

4. *Mormintul nr. 220.* Mormintul a aparținut unei femei. Pe degetele inelare de la ambele mîini a apărut cite un inel de fier, unul în forma unei verigi, altul cu capetele deschise.

5. *Mormintul nr. 171.* Bărbat înhumat; la mîna dreaptă, pe degetul inelar, o verigă de bronz (fig. 4/7).

Numai într-un singur mormint a fost găsită o cataramă (M. 191). Este făcută din fier, are forma dreptunghiulară și este prevăzută cu spin. Dimensiunile: 3,7×3,7 cm (fig. 4/11). Scheletul aparține unui bărbat și catarama a

SCHITA

privind locul săpăturilor arheologice
efectuate pe teritoriul comunei Zăbala
satul Peteni

Scara: 1:5000

Anul 1978-79

Fig. 1. Peteni. Locul săpăturii.

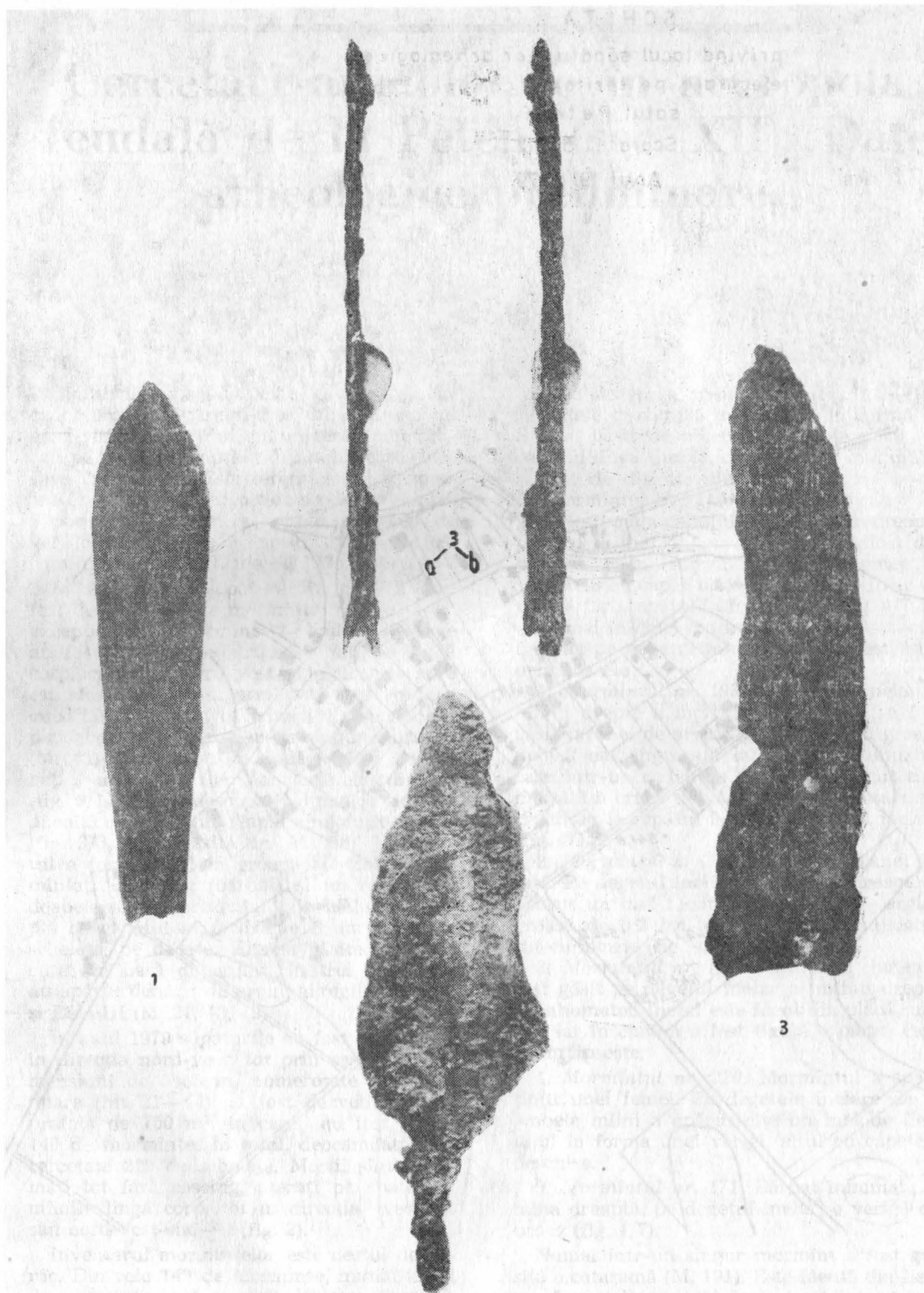

Fig. 3. Peteni. Vîrfuri de săgeți și cuțit de fier.

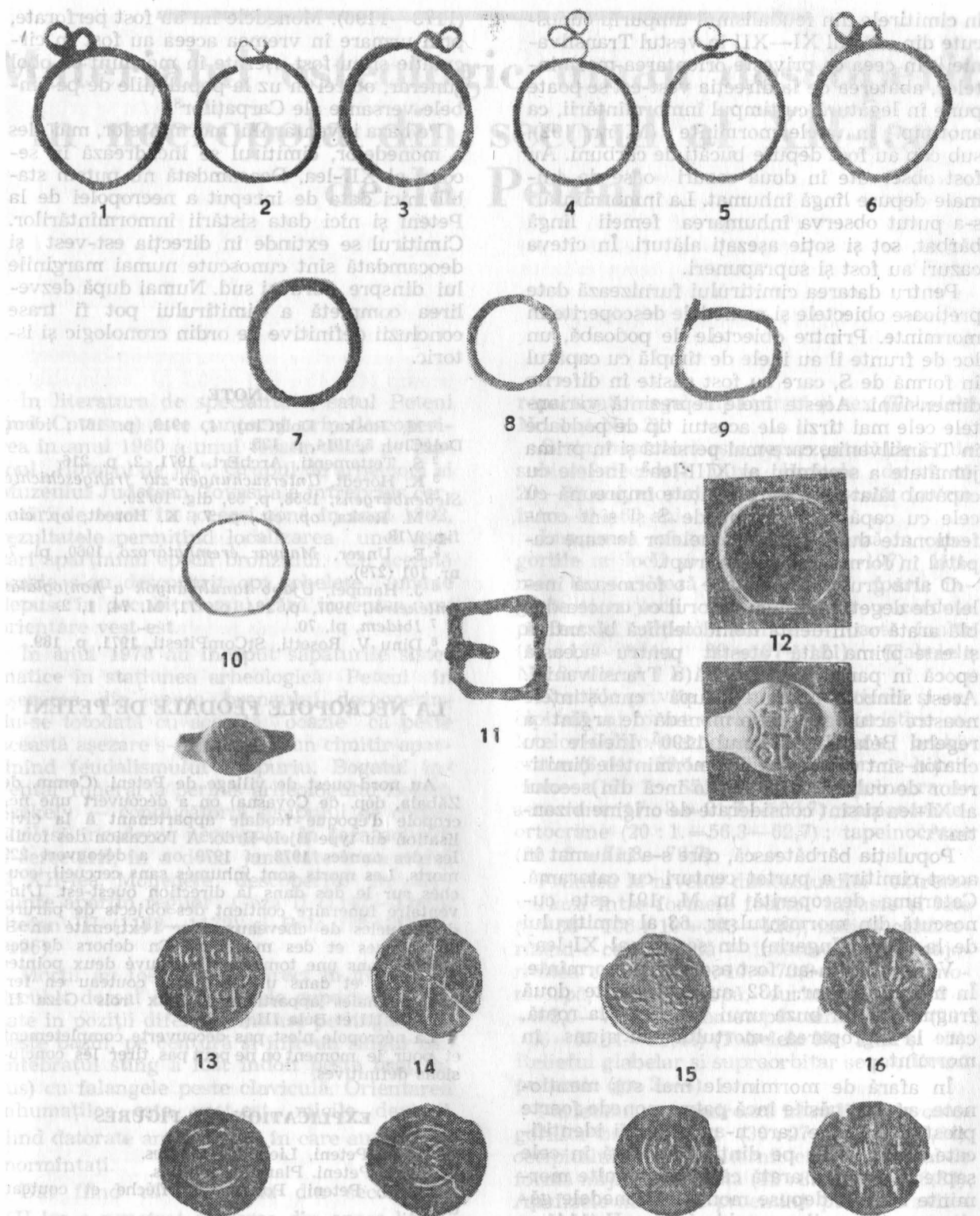

Fig. 4. Peteni. Obiecte de podoabă și monede din morminte.

fost găsită pe partea dreaptă a bazinului. Au fost găsite monede întregi și fragmentare. Monedele identificate au fost în următoarele morminte: M. 109, denar de argint de la Géza III (Unger, M. E. nr. 68); M. 193/a, denar de argint de la Ștefan III (Unger, M. E.

nr. 84); M. 195, denar de argint de la Béla III (Unger, M. E. nr. 102, fig. 4/13—16); M. 207, denar de argint de la Béla III (Unger, M. E. nr. 93).

Ritul de înmormintare observat în cimitirul de la Peteni corespunde ritului practicat

în cimitirele din feudalismul timpuriu cunoscute din secolul XI—XII în vestul Transilvaniei¹. În ceea ce privește orientarea mormintelor, abaterea de la direcția vest-est se poate pune în legătură cu timpul înmormintării, ca anotimp.² În unele morminte (M. nr. 192), sub cap au fost depuse bucăți de cărbuni. Au fost observate în două cazuri oase de animale depuse lângă înhumat. La înmormintări s-a putut observa înhumarea femeii lângă bărbat, soț și soție așezați alături. În câteva cazuri au fost și suprapunerii.

Pentru datarea cimitirului furnizează date prețioase obiectele și monedele descoperite în morminte. Printre obiectele de podoabă, un loc de frunte îl au inele de tâmplă cu capătul în formă de S, care au fost găsite în diferite dimensiuni. Aceste inele reprezintă variantele cele mai târzii ale acestui tip de podoabe în Transilvania, care mai persistă și în prima jumătate a secolului al XIII-lea³. Inelele cu capătul tăiat sînt întrebuintate împreună cu cele cu capătul în formă de S și sînt confecționate după modelul inelelor la care capătul în formă de S a fost rupt.⁴

O altă grupă de podoabe o formează inelele de deget. Inelul cu decorul cu crucea dublă arată o influență neîndoiebnică bizantină și este prima dată atestat pentru această epocă în partea răsăriteană a Transilvaniei. Acest simbol apare — după cunoștințele noastre actuale — pe o monedă de argint a regelui Béla III din anul 1190⁵. Inelele cu chaton sînt cunoscute din mormintele cimitirelor de cultură Bjelo-Brdo încă din secolul al XI-lea și sînt considerate de origine bizantină⁶.

Populația bărbătească, care s-a înhumat în acest cimitir, a purtat centuri cu cataramă. Catarama descoperită în M. 191 este cunoscută din mormîntul nr. 63 al cimitirului de la Pilin (Ungaria) din secolul al XI-lea⁷.

Vase de lut n-au fost așezate în morminte. În mormîntul nr. 132 au fost găsite două fragmente din buza unui vas făcut la roată, care la îngroparea mortului au ajuns în mormînt.

În afară de mormintele mai sus menționate, au fost găsite încă patru monede foarte prost conservate care n-au putut fi identificate. Pata verde pe dinți constatată în cele șapte morminte, arată că în mai multe morminte au fost depuse monede. Monedele găsite aparțin regilor maghiari Géza II (1141—1162), Ștefan III (1162—1172) și Béla III

(1173—1196). Monedele nu au fost perforate, prin urmare în vremea aceea au fost în circulație și au fost așezate în mormînt ca obol funerar, obicei în uz la populațiile de pe ambele versante ale Carpaților⁸.

Pe baza inventarului mormintelor, mai ales a monedelor, cimitirul se încadrează în secolul al XII-lea. Deocamdată nu putem stabili nici data de început a necropolei de la Peteni și nici data sistării înmormintărilor. Cimitirul se extinde în direcția est-vest și deocamdată sînt cunoscute numai marginile lui dinspre nord și sud. Numai după dezvelirea completă a cimitirului pot fi trase concluzii definitive de ordin cronologic și istoric.

NOTE

¹ M. Roska, *DolgCluj*, 4, 1913, p. 167; idem, *DolgCluj*, 5, 1914, p. 125.

² S. Tettamenti, *ArchErt*, 1971, 2, p. 216.

³ K. Horedt, *Untersuchungen zur frühgeschichte Siebenbürgens*, 1958, p. 59, fig. 16/20.

⁴ M. Roska, *op. cit.*, p. 7; K. Horedt, *op. cit.*, fig. 9/18.

⁵ E. Unger, *Magyar éremhatározó*, 1960, pl. 7, nr. 101 (279).

⁶ J. Hampel, *Újabb tanulmányok a honfoglalás emlékeiről*, 1907, p. 184, pl. 71, M. 74, 1, 2.

⁷ *Ibidem*, pl. 70.

⁸ Dinu V. Rosetti, *StComPitești*, 1971, p. 189.

LA NÉCROPOLE FÉODALE DE PETENI

RÉSUMÉ

Au nord-ouest de village de Peteni (Comm. de Zăbala, dép. de Covasna) on a découvert une nécropole d'époque féodale appartenant à la civilisation du type Bjelo-Brdo. À l'occasion des fouilles des années 1978 et 1979 on a découvert 229 morts. Les morts sont inhumés sans cercueil, couchés sur le dos dans la direction ouest-est. L'inventaire funéraire contient des objets de parure, des boucles de cheveux avec l'extrémité en S, des bagues et des monnaies. En dehors de ces objets dans une tombe on a trouvé deux pointes de flèche et dans un autre un couteau en fer. Les monnaies appartiennent aux rois Géza II, Etienne III et Béla III.

La nécropole n'est pas découverte complètement et pour le moment on ne peut pas tirer les conclusions définitives.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. Peteni. Lieu des fouilles.

Fig. 2. Peteni. Plan des fouilles.

Fig. 3. Peteni. Pointes de flèche et couteau de fer.

Fig. 4. Peteni. Objets de parure et monnaies des tombes.